

Till Justitiedepartementet

Ju2022/01563

Internetstiftelsen har genom remiss beretts tillfälle att avge yttrande över *SOU 2022:19 Utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel.*

Om Internetstiftelsen

Internetstiftelsen är en oberoende, affärsdriven och allmännyttig organisation. Vi verkar för ett internet som bidrar positivt till människan och samhället.

Vi är en stiftelse och vår urkund slår fast att vi ska säkerställa en stark och säker infrastruktur för internet som tillgodoser dagens och framtidens behov i Sverige samt främja forskning, utbildning och undervisning med inriktning på internet. Vi ansvarar för internets svenska toppdomän .se och sköter även drift och administration av toppdomänen .nu. Intäkterna från affärsverksamheten finansierar en rad satsningar i syfte att möjliggöra att människor kan nyttja internet på bästa sätt och att ge kunskap om internetanvändningen i Sverige samt digitaliseringens påverkan på samhället. Vi tillhandahåller evenemang och utbildningsinsatser som gör det enklare att förstå och använda internets tjänster och som bidrar till ökad kompetens och fler möten som främjar internetinnovation. Vi stöttar även olika fristående uppdrags- och forskningsprojekt som på olika sätt gynnar internets utveckling och ger förutsättningar för internetentreprenörer och utvecklare att ta steget från idéstadiet till färdig produkt eller tjänst. Med våra identitetsfederationer förenklar vi inloggning och höjer säkerheten i identitets- och kontohantering för både användare och leverantörer av olika tjänster inom skola, hälso- och sjukvård.

Remissvar

Internetstiftelsens remissvar är begränsat till svar som avser påverkan eller ingrepp i den personliga integriteten.

Generellt

Internetstiftelsen ifrågasätter inte behovet till förbättrade möjligheter att utreda allvarlig brottslighet och betydelsen av hemliga tvångsmedel för att utreda och lagföra allvarlig brottslighet. Det är av vikt att de brottsbekämpande myndigheterna får effektiva verktyg för att kunna utreda allvarliga brott. Men det behöver påtalas att förslagen innebär en förflyttning mot mer integritetsingripande åtgärder. Befogenheter att bekämpa mycket

allvarlig brottslighet har sannolikt högt stöd hos stor del av befolkningen, men vi riskerar en ändamålsglidning som kan komma att påverka även andra som inte är brottsmisstänkta.

Det kan gå att legitimera varje enskild reform avseende hemliga tvångsmedel i syfte att stärka de brottsbekämpande myndigheternas arbete, men sedda tillsammans utgör de hemliga tvångsmedel är mycket stort ingrepp i den enskildes personliga integritet.

Internetstiftelsen vill även betona vikten av att förslagen, både redan införda och föreslagna, utvärderas noggrant och konsekvenserna av dem noggrant analyseras.

Internetstiftelsen ser även ett behov av att lyfta den oro som idag finns hos svenska internetanvändare. *Svenskarna och internet* är en studie som genomförs av Internetstiftelsen. Med undersökningen vill vi bidra med fakta och insikter om hur användningen av internet i Sverige utvecklas. Undersökningen visar att det finns en oro hos svenska internetanvändare att svenska myndigheter ska samla in och använda personlig data om dem och deras internetanvändning. 2021-års undersökning visar att 67% av de svenska internetanvändarna känner denna oro (källa <https://svenskarnaochinternet.se>). Detta bör beaktas när fler och fler åtgärder införs som påverkar enskilda individer.

Remissvar på specifika avsnitt

Avsnitt 6.7 – utformningen av en ny straffvärdeventil för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig dataavläsning

Internetstiftelsen har inget att invända mot utredningens bedömning vad gäller för vilken brottslighet som ska beaktas. För att inte riskera en användning som inte kan försvaras, är det av stor vikt att endast flerfaldig brottslighet som kan antas ha utövats i organiserad form eller systematiskt och har ett högt straffvärde beaktas.

Avsnitt 6.9 – Utformningen av en ny straffvärdeventil för hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter

Utredningen gör bedömningen att det inte bör krävas att de enskilda brotten ingår i en viss brottskatalog samt att brottskatalogen i den straffvärdesventil som finns i rättegångsbalkens bestämmelse om hemlig rumsavlyssning slopas.

Internetstiftelsen ifrågasätter inte utredningens bedömning eller behovet som finns hos brottsbekämpande myndigheter. Som utredningen själva konstaterar anses hemlig rumsavlyssning och motsvarande form av hemlig dataavläsning vara de typiskt sett mest integritetskänsliga av de hemliga tvångsmedlen. Här vill dock Internetstiftelsen återigen betona risken för förflyttningen av integritetsingripande åtgärder som hela tiden måste beaktas och ifrågasättas. Även om risken för att en ny straffvärdeventil leder till att man använder hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning avseende

rumsavlyssningsuppgifter för mindre allvarliga brott anses vara liten så är den inte obefintlig.

Avsnitt 6.11 – risker för den personliga integriteten

Utredningen gör bedömningen att nya straffvärdeventiler innebär att flera enskilda utsätts för intrång i den personliga integriteten. Internetstiftelsen instämmer i bedömningen.

Avsnitt 6.12 – nya straffvärdeventiler är proportionerliga

Utredningen gör bedömningen att det är proportionerligt att införa nya straffvärdeventiler för flerfaldig brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt under förutsättning att tillämpningsområdet förses med lämpliga avgränsningar.

Internetstiftelsen ifrågasätter inte att det kan konstateras att den brottsliga verksamheten förändras, anpassas och blir mer och mer systematisk. Den brottsbekämpande verksamheten måste ha effektiva och relevanta verktyg. Samtidigt med detta sker gränsflyttningar vad avser skyddet för den personliga integriteten. Internetstiftelsen vill betona att det är av synnerlig vikt att kravet på lämpliga avgränsningar upprätthålls och att det regelbundet sker en uppföljning av användandet för att säkerställa att proportionalitet säkerställs.

Avsnitt 7.4 – Brottskatalogen utvidgas

Internetstiftelsen har inget att invända mot de brott som uppräknas avseende utvidgande av brottskatalogen.

Avsnitt 7.5 – Inhämtningen av uppgifter om meddelanden bör inte begränsas till förfluten tid

Utredningen gör bedömningen att det ska vara tillåtet att hämta in uppgifter om meddelanden i realtid vid hemlig övervakning av elektronisk kommunikation i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet. Motsvarande ändring ska göras i lagen om hemlig dataavläsning.

Internetstiftelsen vill betona det som utredningen själva nämner, att en möjlighet till inhämtning i realtid innebär utökade möjligheter att kartlägga den enskildes förhållanden, särskilt om man även hämtar in lokaliseringssuppgifter i realtid. Risken för kartläggning är ett mycket stort integritetsintrång och kan endast försvaras i särskilt allvarliga fall. Här bör det undersökas vidare om det bör finnas ytterligare garantier eller begränsningar för denna åtgärd.

Avsnitt 8 – hemlig övervakning av elektronisk kommunikation avseende målsäganden

Utredningen har redogjort för behovet av hemlig övervakning av elektronisk kommunikation avseende målsäganden och den avvägning som görs avseende proportionalitet. Vad gäller åtgärden kan det konstateras, såsom utredningen själva

konstaterar att en sådan åtgärd kan utgöra ett allvarligt ingrepp i målsägandens rättigheter. Det är Internetstiftelsens bedömning att det är av synnerlig vikt att åtgärder riktade mot en målsäganden, oavsett orsak till målsäganden medverkan eller icke-medverkan i brottsutredningen, ska föregås av mindre ingripande tvångsmedel. Risken för gränsförflyttning avseende integritetsingripande åtgärder är mycket påtaglig.

Avsnitt 9 – nya möjligheter att utreda vem som skäligen kan misstänkas

9.4 – utgångspunkter

Utredningen gör bedömningen att om det införs en reglering om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig dataavläsning som gäller kommunikationsavlyssningsuppgifter i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas, bör den innehålla en tydlig avgränsning i fråga om vilka telefonnummer, andra adresser och kommunikationsutrustningar respektive avläsningsbara informationssystem som åtgärden får avse.

Internetstiftelsen instämmer i bedömningen att det inte är godtagbart med en reglering som tillåter flexibilitet för en sådan integritetsingripande åtgärd. Om en sådan reglering ska införas måste den föregås av krav på att mindre ingripande åtgärder först genomförs eller utan tvivel kan konstateras inte få effekt.

Avsnitt 9.5 – det finns ett behov

Internetstiftelsen ifrågasätter inte att det finns ett behov utifrån utredningens redogörelse, men ser riskerna utifrån de betydliga integritetsaspekter som följer om åtgärden genomförs.

Avsnitt 9.10 Användning av tvångsmedlen i ett nytt syfte bör tillåtas

Utredningen föreslår att det ska införas en möjlighet att, om det är av synnerlig vikt för utredningen, utföra hemlig avlyssning och hemlig dataavläsning som gäller kommunikationsavlyssningsuppgifter i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet. Avlyssning och dataavläsning ska få ske i realtid.

Utredningen gör bedömningen att det är proportionerligt att införa en möjlighet att utföra hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig dataavläsning avseende kommunikationsavlyssningsuppgifter i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas.

Här kan det konstateras av det sker en gränsförskjutning i fråga om integritetsskydd för den enskilde. Det är av synnerlig vikt att ställa krav på särskilda villkor i beslutet för att tillgodose intresset av att enskildas personliga integritet inte kränks i onödan.

Internetstiftelsen ifrågasätter om möjligheten till användning av tvångsmedlen på detta nya sätt är tillräckligt avgränsat.

Utredningen skriver att för att bestämmelsen ska kunna tillämpas i praktiken får kravet på koppling inte ställas alltför högt. Det är enligt utredningens mening tillräckligt att det

kan antas att någon kan misstänkas ha begått eller medverkat till brottet (sidan 275). Eftersom det nu sker en gränsförskjutning och en utökad möjlighet till användning av hemliga tvångsmedel för fler personer och för fler tillfällen, vilken konstateras vara en integritetsingripande åtgärd, bör det enligt Internetstiftelsens mening ställas höga krav på koppling.

Avsnitt 9.11 – Hemlig dataavläsning avseende lagrade uppgifter och användningsuppgifter

Utredningen gör bedömningen att det inte bör införas någon möjlighet till hemlig dataavläsning i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet gällande sådana uppgifter som avses i 2 § första stycket 6 och 7 lagen om hemlig dataavläsning.

Internetstiftelsen instämmer i bedömningen. Även om det finns vissa effektivitetsaspekter så kan sådan dataavläsning ge tillgång till en stor mängd nya uppgifter, utan någon som helst koppling till det påstådda brottet. Behovet av dessa uppgifter i det initiala skedet kan, såsom utredningen själva skriver, ifrågasättas. Hemliga tvångsmedel bör alltid som utgångspunkt användas med största försiktighet.

Avsnitt 10 – Hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning kan knytas till en person

Avsnitt 10.5 – det införs en möjlighet att knyta tillståndet till den skäligen misstänkte

Utredningen föreslår att det ska införas en möjlighet knyta ett tillstånd till hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssnings- och kameraövervakningsuppgifter till den skäligen misstänkte i stället för till en viss plats.

Internetstiftelsen ifrågasätter inte det behov som finns och som utredningen redogjort för. Det är rimligt att det görs översyn av reglering när förutsättningar ändras, teknik utvecklas och agerande hos misstänkta förändras. Men återigen görs en gränsförskjutning mot större ingrepp i den enskildes integritet. Även om det i praktiken skapats en uppluckring av platsbegreppet är det inte enligt Internetstiftelsens mening en förutsättning för att justera i bedömningen av proportionalitet. Även om möjligheten att knyta tillståndet till den skäligen misstänkte förenas med villkor, kan det uppstå nya behov att revidera eller ta bort dessa villkor, och gränsen förskjuts åter igen.

Avsnitt 10.7 – tillståndet ska alltid förenas med villkor

Utredningen föreslår att ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning eller hemlig kameraövervakning som avser en skäligen misstänkt i stället för en viss plats ska alltid förenas med villkor i syfte att minska onödiga integritetsintrång för enskilda. Åklagaren ska vara skyldig att i samband med ansökan föreslå de villkor som ska gälla. En sådan skyldighet för åklagaren ska även gälla i fråga om hemlig dataavläsning som avser en skäligen misstänkt i stället för en viss plats.

Enligt Internetstiftelsen är det av synnerlig vikt, för det fall möjligheten att knyta tillståndet till den skäligen misstänkte införs, att kraven på villkor är obligatoriska, specificerade och att det finns tydlig vägledning för att minska risken för skillnader i bedömning.

Avsnitt 10.8 – det ska krävas särskilda skäl

Utredningen föreslår att ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning, hemlig kameraövervakning eller hemlig dataavläsning som gäller kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter ska få avse en skäligen misstänkt i stället för en viss plats endast om det finns särskilda skäl.

Internetstiftelsen instämmer i bedömningen att om sådant tillstånd införs, ska det avse endast i undantagsfall. Däremot bör det, för att tydligt peka på att det endast ska användas i undantagsfall, knytas till att det bör föreligga *synnerliga skäl*.

Avsnitt 10.10 – det bör inte krävas en särskild domstolsprövning i efterhand

Utredningen gör bedömningen att det inte bör införas ett krav på att beslut om hemlig rumsavlyssning, hemlig kameraövervakning eller hemlig dataavläsning som knutits till den skäligen misstänkte i efterhand prövas av domstol.

Internetstiftelsen instämmer inte i denna bedömning. Då det nu införs en ny möjlighet till användning av de aktuella hemliga tvångsmedlen, vilket innebär såsom Internetstiftelsen tidigare påtalat, en gränsförskjutning vad avser integritetsingripande åtgärder, bör det säkerställas att fullständiga rättssäkerhetsgarantier föreligger. Det är Internetstiftelsens bedömning att sådant behov föreligger, med hänsyn till rättssäkerhetsaspekter. Som utredningen själva påtalar är en sådan lösning inte utesluten av systematiska skäl, och det kan genom den prövning säkerställas att ändamåls-, behovs-, och proportionalitetsprinciperna verkligen beaktas, även om det kan ifrågasättas att den görs i efterhand, då intrånget redan skett.

Avsnitt 11.5 – interimistiska beslut bör tillåtas

Utredningen föreslår att åklagare ska få fatta interimistiskt beslut om hemlig rumsavlyssning och tillträdestillstånd för installation av utrustning för hemlig rumsavlyssning, om det kan befaras att det skulle medföra en fördröjning av väsentlig betydelse för utredningen att inhämta rättens tillstånd. Åklagare ska även få möjlighet att, på motsvarande villkor, fatta interimistiskt beslut om hemlig dataavläsning avseende rumsavlyssningsuppgifter och tillträdestillstånd för installation av tekniska hjälpmedel i syfte att inhämta sådana uppgifter.

Internetstiftelsen ifrågasätter inte att det finns ett behov av sådan möjlighet till interimistiska beslut. Såsom utredningen själva konstaterar var det hänsyn till enskildas integritet som ledde till att regeringen vid tidigare tidpunkt inte var beredd att införa en möjlighet till interimistiska beslut avseende hemlig rumsavlyssning. Internetstiftelsen kan inte uttala sig om åklagarens hantering av möjligheten till interimistiskt

beslutsfattande gällande denna typ av hemliga tvångsmedel, men vill återigen poängtera att det återigen sker en gränsförskjutning, som kan vara till nackdel för den enskildes integritet.

Avsnitt 14 – skyddet för den personliga integriteten

Utredningen har gjort en omfattande redogörelse och analys av påverkan på skyddet för den personliga integriteten som förslagen innebär.

I avsnitt 14.5 skriver utredningen att förslagen innebär sammantaget vissa ökade integritetsrisker. Internetstiftelsen vill här åter igen betona och lyfta fram den gränsförskjutning som görs i och med de nya förslagen och saknar i utredningen en bedömning och analys av detta. Internetstiftelsen har stor förståelse för de nya behoven som uppstått, med anledning av nya tillvägagångssätt hos brottsmisstänka och ny teknik, men det förringar inte det faktum att det bör konstateras att gränserna för användning av hemliga tvångsmedel flyttas fram, och riskerar att bli det "nya normala". Nya tillvägagångssätt hos brottsmisstänka kommer att uppstå, ny teknik kommer att tillkomma, vad händer då med de gränser för ingrepp i den personliga integriteten som tidigare satts upp?

Stockholm den 18 augusti 2022

Carl Piva, vd Internetstiftelsen